

การประยุกต์หลักอริยสัจ 4 ในการทำงานด้านธุรกิจ

The Application of the Four Noble Truths in Business Operations

ชิสา กันยาวิริยะ¹ และ สิริินทร์ กันยาวิริยะ²

Chisa Gunyaviriya¹ and Sirin Gunyaviriya²

^{1,2}สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

^{1,2}Philosophy and Ethics Program, Graduate School, Suan Sunandha Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: ¹chisa.gu@ssru.ac.th

²sirin.cnt@hotmail.com

Received: December 8, 2024; Revised: December 25, 2024; Accepted: December 25, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 ในการบริหารจัดการธุรกิจ โดยเน้นการแก้ไขปัญหาและพัฒนาองค์กรให้มีศักยภาพและความยั่งยืน งานวิจัยดำเนินการในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์เอกสารและแนวคิดจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าหลักอริยสัจ 4 เป็นกรอบแนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการบริหารธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเริ่มจากการระบุปัญหา (ทุกข์) ค้นหาสาเหตุ (สมุทัย) กำหนดเป้าหมายการแก้ปัญหา (นิโรธ) และวางแผนปฏิบัติการ (มรรค) องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากผลการวิจัยคือโมเดล WISE ซึ่งพัฒนาขึ้นเพื่อสนับสนุนการประยุกต์ใช้หลักการดังกล่าวในบริบทธุรกิจ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ Witness the Problem (การระบุและยอมรับปัญหา), Investigate the Cause (การวิเคราะห์สาเหตุ), Set the Goal (การตั้งเป้าหมายที่ชัดเจน) และ Execute the Solution (การลงมือปฏิบัติ) โมเดลนี้ช่วยให้องค์กรสามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีระบบและสร้างสมดุลระหว่างผลกำไรและความยั่งยืน บทความนี้แสดงให้เห็นว่าแนวคิดจากพุทธศาสนามีศักยภาพในการสร้างคุณค่าในบริบทธุรกิจยุคใหม่

คำสำคัญ : ธุรกิจ, อริยสัจ 4, การประยุกต์

Abstract

This article aims to study and apply the Four Noble Truths to business management, emphasizing problem-solving and enhancing organizational potential and sustainability. The research was conducted through qualitative methods by analyzing relevant documents and concepts. The findings reveal that the Four Noble Truths serve as a conceptual framework for systematically addressing business challenges. The process involves identifying problems (Dukkha), investigating their root causes

(Samudaya), setting clear objectives for resolution (Nirodha), and formulating actionable plans (Magga). The research also developed the WISE model as a new body of knowledge to facilitate the application of these principles in business contexts. The WISE model consists of four key steps: Witness the Problem (identifying and acknowledging issues), Investigate the Cause (analyzing root causes), Set the Goal (establishing clear objectives), and Execute the Solution (implementing actions). This model enables organizations to resolve challenges systematically while balancing profitability and sustainability. The article highlights the potential of Buddhist principles to create long-term value in modern business contexts.

Keywords : Business, the Four Noble Truths, Applying

บทนำ

ท่ามกลางสังคมโลกในศตวรรษที่ 21 เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลทั้งด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน และเทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว (รัชดา กาญจนโรจน์ และคณะ, 2565) การดำเนินธุรกิจในยุคปัจจุบันเปรียบเสมือนการเดินทางในกระแสน้ำที่เชี่ยวกราก ซึ่งเต็มไปด้วยโอกาสและอุปสรรค สภาพการแข่งขันที่รุนแรงของธุรกิจในปัจจุบัน ผู้ประกอบการจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและเพิ่มศักยภาพการดำเนินธุรกิจด้วยการพัฒนารูปแบบ และวิธีการดำเนินงานให้เข้าถึงความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้บริโภค (สุทธาพัฒน์ อมรเรืองตระกูล และคณะ, 2564) ธุรกิจทุกประเภทไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ล้วนต้องเผชิญกับความท้าทายอันหลากหลาย ทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ความผันผวนของตลาดโลก สถานการณ์การแข่งขันที่เข้มข้น และความคาดหวังของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป ล้วนก่อให้เกิดปัญหาที่ธุรกิจต้องเผชิญ เช่น การลดลงของยอดขาย ความต้องการที่ซับซ้อนของลูกค้า หรือการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด

การบริหารธุรกิจจึงมิใช่เพียงเรื่องของการวางแผนหรือการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ แต่ยังเป็นเรื่องของ การเข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้ง การค้นหาสาเหตุที่แท้จริง และการวางแผนทางแก้ไขอย่างมีระบบ หากเปรียบธุรกิจเป็นเรือที่ล่องอยู่ในแม่น้ำ การแก้ปัญหาที่ไม่ถูกวิธีอาจเปรียบได้กับการพายเรือโดยปราศจากเข็มทิศ นำไปสู่การสูญเสียทิศทางและพลังงานโดยเปล่าประโยชน์

ในมุมมองของปรัชญาและจริยศาสตร์ การแก้ปัญหาหรือความทุกข์ตามหลักการทางพุทธศาสนา มีหลักธรรมที่ถือเป็นหัวใจสำคัญคือ การแก้ปัญหาตามแนวทางอริยสัจ 4 หรือหลักความจริงอันประเสริฐ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557) อริยสัจ 4 หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ พระพุทธองค์ทรงค้นพบอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และหนทางการดับทุกข์ด้วยพระองค์เอง คำว่า ทุกข์ แปลว่า ทนได้ยาก อดทนได้ยาก ทุกข์ในทุกขอริยสัจ ท่านหมายถึงการยึดมั่นถือมั่นในขั้น 5 ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ขอนี้แลเป็นทุกขอริยสัจ คือชาติก็เป็นทุกข์

ชราก็เป็นทุกข์ พยาธิก็เป็นทุกข์ มรณะก็เป็นทุกข์ การประจวบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ การพลัดพรากจากสิ่งทีรักก็เป็นทุกข์ ประราณาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้นก็ทุกข์ โดยย่อการยึดมั่นถือมั่นในขั้น 5 นั้นเป็นทุกข์” (วิ.ม. 4/12/21) สมุทัย แปลว่า เหตุเกิดแห่งทุกข์ หรือสาเหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้เป็นทุกข์สมุทัยอริยสัจ คือตัณหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพติดเพลินและความกำหนดมีปกติให้เพติดเพลินในอารมณ์นั้น ๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา” (วิ.ม. 4/12/21) นิโรธ แปลว่า ความดับทุกข์ “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นทุกข์นิโรธอริยสัจ คือความดับตัณหาไม่เหลือด้วยวิราคะ ความสละ ความสละทิ้ง ความพ้น ความไม่อาลัยในตัณหา” (วิ.ม. 4/12/22) ดังนั้น นิโรธจึงเป็นภาวะที่ถึงความดับทุกข์ สำรอกตัณหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกตัณหาย้อมใจ ไม่ถูกบีบคั้นด้วยความรู้สึกกระวนกระวาย ความเบื่อหน่ายหรือความคับข้องติดขัดอย่างใด หลุดพ้นเป็นอิสระ สงบปลอดโปร่งโล่งเบา ผ่องใสเบิกบาน เรียกอีกอย่างว่า นิพพาน มรรค แปลว่า ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์หรือข้อปฏิบัติให้ถึงความทุกข์ ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรค หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดังที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกว่า “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ คือ อริยมรรคมีองค์ 8 คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ” (วิ.ม. 4/12/22.) รวมเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา เพราะเป็นทางสายกลาง ซึ่งดำเนินไปพอดีที่จะทำให้ถึงนิโรธโดยไม่ติดขัดหรือเอียงไปหาที่สุดสองอย่าง คือ กามสุขัลลิกานุโยค ความหมกมุ่นในกามสุข และอัตตกิลมณานุโยค การประกอบความลำบากแก่ตน คือบีบคั้นทรมานตนเองให้เดือดร้อน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555)

หลักอริยสัจ 4 จึงถือเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจและแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพ หลักอริยสัจ 4 ประกอบด้วย 1) ทุกข์ (Dukkha : suffering) หมายถึง ความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาพที่บีบคั้น ขัดแย้ง บกพร่อง ไม่ให้ความพึงพอใจแท้จริง ความปรารถนาไม่สมหวัง 2) สมุทัย (Samudaya : the cause of suffering) หมายถึง เหตุเกิดแห่งทุกข์ สาเหตุให้ทุกข์เกิด 3) นิโรธ (Nirodha : the cessation of suffering) หมายถึง ความดับทุกข์ ภาวะที่เข้าถึงความหลุดพ้น ไม่ติด ข้อง สงบ ปลอดโปร่ง เป็นอิสระ หรือคือนิพพานนั่นเอง 4) มรรค (Magga : the path leading to the cessation of suffering, the noble eightfold path) หมายถึง ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์ ข้อปฏิบัติให้เข้าถึงความดับทุกข์ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งแปลว่าทางสายกลาง (นรชัย ณ วิเชียร และคณะ 2562) หลักการนี้มุ่งเน้นการมองปัญหาอย่างเป็นระบบและค้นหาวิธีแก้ไขที่มีความยั่งยืน

เมื่อพิจารณาหลักอริยสัจ 4 ในบริบทของธุรกิจ เราพบว่าแต่ละองค์ประกอบมีความเกี่ยวข้องข้องกับกระบวนการบริหารจัดการในทุกระดับ ตั้งแต่การระบุปัญหาในองค์กร การวิเคราะห์และปรับปรุงกลยุทธ์ ไปจนถึงการนำแผนงานไปปฏิบัติให้เกิดผล ธุรกิจที่สามารถนำหลักการนี้มาประยุกต์ใช้ได้ย่อมสามารถพัฒนาความสามารถในการแข่งขันและสร้างคุณค่าให้กับองค์กรในระยะยาว ดังนั้น การจะนำหลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งมาใช้ในการแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาองค์กรธุรกิจให้ประสบความสำเร็จ จึงต้องรู้และเข้าใจความหมาย รวมทั้งองค์ประกอบ ตลอดจนกิจหรือหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติในแต่ละ

องค์ประกอบของอริยสัจ 4 เพื่อสามารถประยุกต์ใช้ ในการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจากการทำงานทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักอริยสัจ 4 ส่วนใหญ่มักเป็นงานวิจัยหรือบทความที่นำหลักการของอริยสัจ 4 ไปปรับใช้หรือแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวัน การทำงาน การศึกษา การสอน โดยเฉพาะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการทำงาน และเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้องค์กร สามารถดำรงอยู่ได้อย่างถาวร (อาภรณ์ ภูวิทย์พันธุ์, 2551)

แรงจูงใจสำคัญของการวิจัยนี้เกิดจากความเชื่อมั่นว่า หลักธรรมของพระพุทธศาสนาสามารถปรับใช้ในการบริหารจัดการธุรกิจได้อย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์ โดยเฉพาะในยุคที่ธุรกิจต้องการแนวทางใหม่ ๆ ที่สามารถสร้างสมดุลระหว่างผลกำไรและความยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้จึงมีเป้าหมายที่จะเชื่อมโยงหลักอริยสัจ 4 เข้ากับการจัดการธุรกิจ เพื่อให้ผู้ประกอบการและนักบริหารสามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้าท่ามกลางความท้าทายของยุคสมัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อการประยุกต์หลักอริยสัจ 4 ในการทำงานด้านธุรกิจ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เอกสาร ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับอริยสัจ 4 และการทำงานด้านธุรกิจจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. นำประเด็นที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อสังเคราะห์แนวทางการประยุกต์หลักอริยสัจ 4 ในการทำงาน

ด้านธุรกิจ

3. สรุปองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย
4. สรุปผล อภิปรายผล และเสนอแนะ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาการประยุกต์หลักอริยสัจ 4 ในการทำงานด้านธุรกิจ ผลการวิจัยพบว่า หลักอริยสัจ 4 เป็นเครื่องมือในการเข้าใจและแก้ไขปัญหาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยแต่ละองค์ประกอบช่วยให้เกิดกระบวนการคิดและปฏิบัติอย่างเป็นระบบเพื่อสร้างผลสำเร็จที่ยั่งยืน ดังนี้

1. ทุกข์ ได้แก่ การระบุปัญหาในธุรกิจ

ทุกข์ในบริบทของธุรกิจหมายถึงปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินงาน เช่น ยอดขายตกต่ำ ต้นทุนที่เพิ่มขึ้น หรือความพึงพอใจของลูกค้าลดลง การยอมรับว่าปัญหาเหล่านี้มีอยู่จริงคือจุดเริ่มต้นสำคัญของการพัฒนา ยกตัวอย่างเช่น ธุรกิจร้านอาหารแห่งหนึ่งพบว่าในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา

ยอดขายลดลงอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าคุณภาพอาหารจะดีเหมือนเดิม แต่จำนวนลูกค้ากลับลดน้อยลงทุกวัน นี่คือ "ทุกข์" ที่เจ้าของธุรกิจต้องเผชิญและยอมรับเพื่อเริ่มต้นแก้ไขปัญหานี้

2. สมุทัย ได้แก่ การค้นหาสาเหตุของปัญหา

เมื่อระบุทุกข์ได้แล้ว ขั้นตอนถัดมาคือการวิเคราะห์สาเหตุที่แท้จริง (สมุทัย) โดยการตั้งคำถามว่า “ทำไม” ปัญหานี้จึงเกิดขึ้น เพื่อให้มองเห็นรากเหง้าของปัญหา ยกตัวอย่างเช่น เจ้าของร้านอาหารสำรวจข้อมูลพบว่า สาเหตุที่ลูกค้าลดลงเกิดจากการบริการที่ล่าช้าในช่วงที่ร้านมีลูกค้าเยอะ และบางครั้งพนักงานมีท่าทีที่ไม่เหมาะสม สิ่งนี้ทำให้ลูกค้าหันไปเลือกใช้บริการร้านอื่น นอกจากนี้ การขาดการโปรโมท (Promote) ร้านในสื่อออนไลน์ทำให้ไม่สามารถดึงดูดลูกค้าใหม่ได้

3. นิโรธ ได้แก่ การตั้งเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหา

การเข้าใจสมุทัยช่วยให้สามารถกำหนดเป้าหมายในการแก้ปัญหาได้ เป้าหมายนี้คือสถานะที่ปราศจากปัญหาหรือความทุกข์ และยังคงชัดเจนและวัดผลได้ ยกตัวอย่างเช่น เจ้าของร้านอาหารตั้งเป้าหมายว่า ภายใน 6 เดือน ร้านจะต้องกลับมามีลูกค้าเทียบเท่ากับช่วงที่มียอดขายสูงสุด โดยการปรับปรุงบริการให้เร็วขึ้น ลดข้อร้องเรียนของลูกค้า และเพิ่มการมองเห็นในสื่อออนไลน์

4. มรรค ได้แก่ การวางแผนและลงมือปฏิบัติ

มรรค คือ แนวทางปฏิบัติที่นำไปสู่การแก้ปัญหาและบรรลุเป้าหมาย ในเชิงธุรกิจ มรรคสามารถหมายถึงกลยุทธ์หรือแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน ครอบคลุม และสามารถนำไปใช้ได้จริง ยกตัวอย่างเช่น เจ้าของร้านอาหารตัดสินใจดำเนินการตามแผนดังนี้

4.1 ปรับปรุงการบริการ โดยการฝึกอบรมพนักงานให้เข้าใจการบริการที่ดีและเพิ่มจำนวนพนักงานในช่วงเวลาที่ลูกค้าเยอะเพื่อลดความล่าช้า

4.2 สร้างช่องทางสื่อสารออนไลน์ โดยการเปิดเพจ Facebook และ Instagram พร้อมโปรโมชันพิเศษสำหรับลูกค้าที่ติดตาม

4.3 สำรวจความคิดเห็นลูกค้า โดยการใช้แบบสอบถามออนไลน์เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะและปรับปรุงบริการตามคำแนะนำ

4.4 จัดโปรโมชัน โดยการจัดกิจกรรมลดราคาหรือแจกคูปองส่วนลดสำหรับลูกค้าที่กลับมาใช้บริการซ้ำ

การนำหลักอริยสัจ 4 มาประยุกต์ใช้ในธุรกิจช่วยให้กระบวนการวิเคราะห์และแก้ปัญหามีระบบ เริ่มจากการยอมรับปัญหา ค้นหาสาเหตุ ตั้งเป้าหมาย และลงมือแก้ไขอย่างจริงจัง ธุรกิจที่สามารถดำเนินงานตามหลักการนี้ได้จะมีโอกาสประสบความสำเร็จในระยะยาว ทั้งในด้านผลกำไรและความพึงพอใจของลูกค้า

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ เพื่อการประยุกต์หลักอริยสัจ 4 ในการทำงานด้านธุรกิจ พบว่าแนวคิดนี้สามารถนำไปใช้ได้จริงในหลากหลายมิติของการบริหารธุรกิจ โดยการอภิปรายผลสามารถจัดลำดับตามองค์ประกอบของหลักอริยสัจ 4 ดังนี้

1. ทุกข์ ได้แก่ การระบุปัญหาในธุรกิจ

ธุรกิจที่มีการยอมรับและระบุปัญหาอย่างตรงไปตรงมาสามารถเริ่มต้นกระบวนการแก้ไขได้อย่างรวดเร็ว ธุรกิจที่ไม่หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับความล้มเหลวหรืออุปสรรค เช่น ยอดขายลดลง ต้นทุนสูง หรือความไม่พึงพอใจของลูกค้า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเรียนรู้และยอมรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจะทำให้เห็นถึงสิ่งที่ทำให้พนักงาน ขาดแรงจูงใจในการทำงาน เกิดความขัดแย้งในองค์กร จนอาจลาออกจากงานได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อุทัย ยอดคงดี (2553) ได้ยกตัวอย่าง ทุกข์ (ปัญหา) ที่เกิดขึ้นในองค์กร เช่น ยอดขายตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง การส่งสินค้าไม่ตรงเวลา สินค้ามีตำหนิหรือมีคุณภาพต่ำกว่าคู่แข่ง ประสบภาวะขาดทุน ผลการปฏิบัติงานของพนักงานไม่ดี บรรยากาศไม่เอื้อต่อการการทำงานทำให้พนักงาน ขาดแรงจูงใจในการทำงาน เกิดความขัดแย้งในองค์กร พนักงานมีความเครียด ขาดงาน ลาออก เป็นต้น

2. สมุทัย ได้แก่ การค้นหาสาเหตุของปัญหา

การวิเคราะห์สาเหตุที่แท้จริงของปัญหาเป็นขั้นตอนสำคัญในการค้นหาวิธีแก้ไขที่เหมาะสม หลายธุรกิจที่ล้มเหลวมักเกิดจากการมองข้ามสาเหตุที่แท้จริงและเลือกแก้ไขเฉพาะหน้า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสมุทัยหรือสาเหตุของทุกขนั้นเกิดมาจากรากเหง้าที่เรียกว่าตัณหา ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อาชวัน อัสวานิก และปาณิสรา เปี่ยมมุกดา (2563) อธิบายว่า พระพุทธเจ้าทรงค้นพบความจริงว่า ความทุกข์เกิดจาก ตัณหา (ความดิ้นรนทะยานอยากในใจ) และทรงแยกอาการออกเป็น 3 ลักษณะ 1) กามตัณหา คือ ความอยากได้ หรืออยากยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส เมื่อไม่ได้ก็เกิดเป็นความทุกข์ทั้งกายและใจ 2) ภวตัณหา คือ ความอยากมีอยากเป็น เมื่อใจเกิดความอยากมีอยากเป็นตามที่ตนปรารถนาแล้วไม่ได้ ความทุกข์ก็เกิดขึ้นกับกายและใจของผู้คน 3) วิภวตัณหา คือ ความไม่ยอมมีไม่ยอมเป็น เมื่อพ้นสภาพที่เป็นอยู่ไม่ได้ กายและใจก็ เป็นทุกข์ เช่น ไม่อยากจน ไม่อยากแก่ ไม่อยากเป็นคนขี้โรค เป็นต้น

3. นิโรธ ได้แก่ การตั้งเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหา

ธุรกิจที่สามารถกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและวัดผลได้ มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จมากขึ้น การตั้งเป้าหมายเป็นเหมือนการสร้างภาพอนาคตที่ปราศจากปัญหา ช่วยให้ทีมงานมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common Vision) เป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จทางธุรกิจ เพราะเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้กระบวนการขับเคลื่อนเกิดพลัง มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุวิมล มธุรส (2563) อธิบายว่า การมีวิสัยทัศน์ร่วม (Common Vision) หมายถึง การที่สมาชิกมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตที่เป็นภาพเดียวกัน มีการรับรู้และเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน และมีเป้าหมายที่จะเดินทางไปด้วยกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันจะทำให้กระบวนการขับเคลื่อนเกิดพลัง มีความ

เป็นเอกภาพ และช่วยผ่อนคลายความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ในทางตรงกันข้าม ถ้าวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของสมาชิกบางกลุ่มขัดแย้งกับวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของเครือข่าย พฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มนั้นก็จะเริ่มแตกต่างจากแนวปฏิบัติที่สมาชิกเครือข่ายกระทำร่วมกัน ดังนั้น แม้ว่าจะต้องเสียเวลามากกับความพยายามในการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน แต่ก็จำเป็นจะต้องทำให้เกิดขึ้น หรือถ้าสมาชิกมีวิสัยทัศน์ส่วนตัวอยู่แล้ว ก็ต้องปรับให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของเครือข่ายให้มากที่สุดแม้จะไม่ซ้อนทับกันแบบสนิทจนเป็นภาพเดียวกัน แต่อย่างน้อยก็ควรสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

4. มรรค ได้แก่ การวางแผนและลงมือปฏิบัติ

ธุรกิจที่ประสบความสำเร็จมีแนวโน้มที่จะวางแผนเชิงกลยุทธ์อย่างรอบคอบและปฏิบัติจริงตามแผนที่วางไว้ โดยเฉพาะการกำหนดกลยุทธ์ที่ครอบคลุมและสามารถปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ มรรคมองค์ 8 เป็นทางสายกลางที่นำไปสู่ความเจริญ เป็นแนวทางในทางขจัดปัญหาให้หมดไป โดยเริ่มต้นจากการมีสัมมาทิฐิ คือ เห็นความจริงอันประเสริฐ ตรงต่อธรรม ทั้งในส่วนของทุกข์ หรือสภาพปัญหา สมุทัยหรือสาเหตุของปัญหา นิโรธหรือเป้าหมายในการแก้ปัญหา และมรรคหรือแนวทางปฏิบัติ ทั้งนี้ การวางแผนและลงมือปฏิบัติจะมีความสอดคล้องกับทฤษฎีปัจจัยในการดำเนินธุรกิจ ทั้งในส่วนของวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organization) การคัดเลือกคนเข้าทำงาน (Staffing) การสั่งการ (Leading) การควบคุม (Controlling) ซึ่งถือได้ว่าเป็นการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการเพื่อประยุกต์ใช้ควบคู่ไปกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการทำงานด้านธุรกิจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2541) กล่าวว่า มรรค (หนทางปฏิบัติ) เป็นสิ่งที่ควรทำให้เจริญขึ้น (ภาวนา) ซึ่งหมายถึง การลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขสาเหตุที่ทำให้ทุกข์เกิดขึ้น และสอดคล้องกับแนวคิดของ พงศ์นคร โภชากรณ์ (2567) กล่าวว่า การพัฒนาการบริหารจัดการ โครงการลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐ คือ การนำหลักการบริหารจัดการตามหลัก 7S นำมาบูรณาการ กับหลักอริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ (สภาพปัญหา) สมุทัย (สาเหตุของปัญหา) นิโรธ (เป้าหมายในการแก้ปัญหา) และมรรค (แนวทางปฏิบัติ) และสอดคล้องกับแนวคิดของ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2541) อธิบายถึงทฤษฎีปัจจัยในการดำเนินธุรกิจ โดยเน้นองค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการองค์กร ซึ่งครอบคลุมกระบวนการสำคัญใน 5 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การวางแผนเป็นกระบวนการกำหนดเป้าหมายและวางแผนกลยุทธ์เพื่อบรรลุเป้าหมายเหล่านั้น 2) การจัดองค์กร เป็นกาหนดโครงสร้างองค์กรให้สอดคล้องกับเป้าหมายและทรัพยากร 3) การคัดเลือกคนเข้าทำงาน กระบวนการค้นหาและคัดเลือกบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมสำหรับตำแหน่งงาน 4) การสั่งการ เกี่ยวข้องกับการสร้างแรงบันดาลใจ การนำพา และการสื่อสารกับบุคลากรเพื่อให้งานสำเร็จ และ 5) การควบคุม เป็นการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานว่าเป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่ รวมถึงการปรับเปลี่ยนแนวทางเมื่อมีปัญหา เพื่อให้เป้าหมายขององค์กรบรรลุผลสำเร็จ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ “WISE Business Model” หรือ โมเดล WISE ได้รับการออกแบบเพื่อช่วยธุรกิจและองค์กรวิเคราะห์และจัดการกับปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยอิงจากหลักอริยสัจ 4 ในพระพุทธศาสนา บูรณาการกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานธุรกิจในแนวทางที่ทันสมัยและสามารถนำไปใช้ได้จริงในเชิงธุรกิจ

WISE คือคำย่อที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลักที่สอดคล้องกับกระบวนการทำงานในองค์กรดังนี้

W – Witness the Problem (การระบุและยอมรับปัญหา)

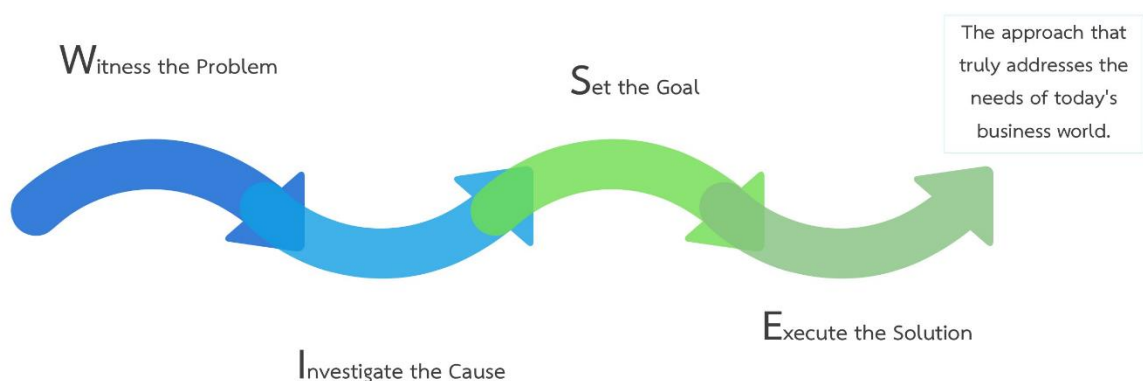
I – Investigate the Cause (การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา)

S – Set the Goal (การตั้งเป้าหมายที่ชัดเจน)

E – Execute the Solution (การลงมือปฏิบัติและแก้ปัญหา)

โดยสามารถอธิบายเป็นแผนภาพได้ดังนี้

WISE Business Model

แผนภาพที่ 1 WISE Business Model

จากแผนภาพที่ 1 อธิบายได้ว่า

W – Witness the Problem (การระบุและยอมรับปัญหา)

การระบุปัญหาในธุรกิจเป็นขั้นตอนแรกและสำคัญที่สุด เพราะปัญหาที่ไม่ได้รับการยอมรับ มักกลายเป็นอุปสรรคที่ขัดขวางการพัฒนางค์กร ธุรกิจจำเป็นต้องมีเครื่องมือหรือแนวคิดที่ช่วยให้สามารถสังเกตและวิเคราะห์สถานการณ์ได้อย่างตรงจุด เพราะธุรกิจที่ประสบความสำเร็จเริ่มต้นจากการ “ยอมรับ” ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างตรงไปตรงมา ไม่ว่าจะเป็นการลดลงของยอดขาย ความล้มเหลวในการตอบสนองความต้องการของลูกค้า หรือการทำงานที่ไร้ประสิทธิภาพ ยกตัวอย่างเช่น บริษัทผู้ผลิตสินค้าสำเร็จรูปพบว่ายอดขายตกลง 15% ในช่วง 3 เดือน พวกเขาตระหนักกว่านี้เป็นปัญหาใหญ่ที่ต้องเร่งแก้ไข

เป็นต้น ซึ่งคำถามที่สำคัญอาจได้แก่ เราเผชิญกับความท้าทายอะไรอยู่ (What challenges are we facing?) อะไรคือสิ่งที่ขัดขวางเราไม่ให้ประสบความสำเร็จ (What is preventing us from achieving success?)

I – Investigate the Cause (การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา)

เมื่อระบุปัญหาได้แล้ว ขั้นตอนถัดมาคือการค้นหาสาเหตุที่แท้จริง การวิเคราะห์ที่ผิวเผินมักนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ไม่ยั่งยืน ดังนั้น การตั้งคำถาม “ทำไม” ซ้ำๆ และลงลึกถึงรากของปัญหาเป็นสิ่งสำคัญ กระบวนการนี้ต้องใช้ข้อมูลเชิงลึก การสำรวจความคิดเห็นของลูกค้า การวิเคราะห์กระบวนการภายในองค์กร และการตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงในตลาด ยกตัวอย่างเช่น บริษัทพบว่ายอดขายที่ลดลงไม่ได้มาจากคุณภาพสินค้า แต่เกิดจากการขาดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพกับกลุ่มเป้าหมายใหม่ ทำให้ผลิตภัณฑ์ไม่เป็นที่รู้จักในตลาด ซึ่งคำถามที่สำคัญอาจได้แก่ ทำไมปัญหานี้จึงเกิดขึ้น (Why does this problem exist?) ปัจจัยอะไรที่ทำให้เกิดปัญหานี้ (What factors contribute to this issue?)

S – Set the Goal (การตั้งเป้าหมายที่ชัดเจน)

เป้าหมายที่ชัดเจนเป็นเหมือนแผนที่ชี้ให้เห็นปลายทางของการแก้ปัญหา เป้าหมายควรมีความเฉพาะเจาะจง วัดผลได้ และสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ขององค์กร การตั้งเป้าหมายช่วยให้ทุกคนในทีมมีทิศทางเดียวกัน เป้าหมายที่ดีต้องไม่เพียงแต่แก้ไขปัญหเฉพาะหน้า แต่ยังต้องพัฒนาองค์กรในระยะยาว ยกตัวอย่างเช่น บริษัทตั้งเป้าหมายที่จะเพิ่มยอดขาย 20% ภายใน 6 เดือนโดยการปรับกลยุทธ์การตลาดและขยายช่องทางการจำหน่ายออนไลน์ ซึ่งคำถามที่สำคัญอาจได้แก่ เราต้องการบรรลุอะไร (What do we want to achieve?) เราจะวัดความสำเร็จได้อย่างไร (How will success be measured?)

E – Execute the Solution (การลงมือปฏิบัติและแก้ปัญหา)

การวางแผนที่ดีจะไม่มี ความหมายหากขาดการปฏิบัติ การดำเนินการอย่างเป็นระบบและการติดตามผลอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้องค์กรเดินไปสู่เป้าหมายได้อย่างมั่นคง การลงมือทำไม่เพียงแต่เริ่มดำเนินการ แต่ยังต้องติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ มีการปรับปรุงแก้ไขเมื่อพบข้อบกพร่อง และสื่อสารความก้าวหน้าให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ยกตัวอย่างเช่น บริษัทเริ่มใช้แคมเปญการตลาดดิจิทัล พร้อมจัดการอบรมทีมขายเพื่อเพิ่มความเข้าใจในผลิตภัณฑ์และการตอบโต้ลูกค้า ซึ่งคำถามที่สำคัญอาจได้แก่ เราควรดำเนินการขั้นตอนอะไรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของเรา (What steps should we take to achieve our goals?) เราจะติดตามความก้าวหน้าและปรับแผนอย่างไร (How will we monitor progress and adjust plans?)

WISE จะช่วยให้องค์กรสามารถวิเคราะห์ปัญหา ตั้งเป้าหมาย และดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปรับใช้ได้ในทุกระดับ ตั้งแต่การแก้ปัญหาในทีมงานขนาดเล็กไปจนถึงกลยุทธ์ระดับองค์กร ช่วยให้องค์กรสร้างสมดุลระหว่างการแก้ไขปัญหเฉพาะหน้าและการพัฒนาในระยะยาว โมเดล WISE ไม่ใช่แค่แนวทางในการแก้ปัญหา แต่เป็นกรอบความคิดที่ช่วยให้องค์กรมีความชัดเจนในเป้าหมาย รู้วิธีจัดการกับปัญหา และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน ด้วยขั้นตอนที่เรียบง่ายและครอบคลุมทุกมิติของธุรกิจ WISE คือแนวทางที่ตอบโจทย์โลกธุรกิจในปัจจุบันอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้ WISE Business Model ในบริบทธุรกิจ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับองค์กรหรือหน่วยงานที่ต้องการนำโมเดลนี้ไปใช้เพื่อพัฒนาธุรกิจและแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน มีดังนี้

1. นโยบายการส่งเสริมวัฒนธรรมการยอมรับปัญหา (Witness the Problem) ได้แก่ ส่งเสริมการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างและยอมรับปัญหาอย่างตรงไปตรงมา โดยสนับสนุนการใช้กระบวนการวิเคราะห์ SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) ในการตรวจสอบสถานการณ์ธุรกิจ มีการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเปิดโอกาสให้พนักงานทุกระดับมีส่วนร่วมในการระบุปัญหา

2. นโยบายการจัดตั้งหน่วยงานวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก (Investigate the Cause) โดยพัฒนาความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกเพื่อระบุสาเหตุของปัญหา โดยมีการจัดตั้งทีมวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analytics Team) เพื่อเก็บและประมวลผลข้อมูลจากลูกค้าและกระบวนการภายใน มีการสนับสนุนการใช้เครื่องมือวิเคราะห์ เช่น Root Cause Analysis (RCA) หรือ Fishbone Diagram เป็นต้น

3. นโยบายการกำหนดเป้าหมายที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์องค์กร (Set the Goal) โดยกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน สอดคล้องกับกลยุทธ์องค์กร และสามารถวัดผลได้ ได้แก่ การส่งเสริมการใช้เป้าหมายแบบ SMART (Specific, Measurable, Achievable, Relevant, Time-bound) การตั้งเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาว พร้อมติดตามผลและประเมินความก้าวหน้า

4. การสร้างระบบการดำเนินงานที่ยืดหยุ่นและตรวจสอบได้ (Execute the Solution) โดยส่งเสริมการปฏิบัติการที่ยืดหยุ่นและตรวจสอบได้ เพื่อให้สามารถปรับตัวได้ตามสถานการณ์ ยกตัวอย่างเช่น การใช้ระบบติดตามผล (Performance Monitoring System) เพื่อประเมินความสำเร็จของการดำเนินงาน การสนับสนุนการพัฒนาทักษะพนักงานผ่านการฝึกอบรมที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาและการปรับตัว เป็นต้น

5. นโยบายการประเมินผลและการปรับปรุงนโยบายอย่างต่อเนื่อง โดยจัดให้มีระบบประเมินผลกระทบของการใช้ WISE Model ในองค์กร มีการสร้างตัวชี้วัดที่วัดผลได้จริง (Key Performance Indicators: KPIs) มีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและปรับปรุงกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง

เมื่อดำเนินตามนโยบายดังที่เสนอมາจะช่วยให้องค์กรสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ เสริมสร้างความยั่งยืนในด้านการพัฒนาองค์กรทั้งในระยะสั้นและระยะยาว สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มุ่งเน้นการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาเชิงรุก โดยข้อเสนอแนะเชิงนโยบายนี้สามารถนำไปปรับใช้ได้ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อสร้างความสำเร็จในธุรกิจและส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกระดับขององค์กร

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยเสนอให้มีการวิจัยต่อยอด WISE Model ในงานวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ประสิทธิผลของ WISE Model ในการเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรขนาดเล็กและขนาดกลาง” โดยเป็นการศึกษาความเหมาะสมและผลกระทบของการใช้ WISE Model ในธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) โดยเน้นที่การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการและการแก้ไขปัญหา
2. ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลกระทบของ WISE Model ต่อการพัฒนาจริยธรรมองค์กรในบริบทของธุรกิจสมัยใหม่” โดยเป็นการวิเคราะห์ว่า WISE Model สามารถส่งเสริมจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมในองค์กรได้อย่างไร พร้อมศึกษาผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
3. ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้ WISE Model ในการจัดการความขัดแย้งภายในองค์กร” เป็นการวิจัยว่าการนำ WISE Model มาใช้ในสถานการณ์ความขัดแย้งในองค์กรสามารถช่วยแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่
4. ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปรับเปลี่ยน WISE Model สำหรับธุรกิจสตาร์ทอัพในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล” โดยศึกษาว่า WISE Model สามารถปรับใช้ในธุรกิจสตาร์ทอัพที่มีความต้องการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วในยุคดิจิทัลได้อย่างไร
5. ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ WISE Model กับความพึงพอใจของลูกค้าในอุตสาหกรรมบริการ” โดยวิเคราะห์ว่าการใช้ WISE Model ส่งผลต่อการเพิ่มความพึงพอใจของลูกค้าในธุรกิจบริการ เช่น โรงแรม ร้านอาหาร หรือธุรกิจขนส่ง
6. ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเครื่องมือวัดความสำเร็จของ WISE Model ในการบริหารธุรกิจ” โดยการสร้างและทดลองใช้เครื่องมือวัดผลที่เป็นมาตรฐานสำหรับประเมินประสิทธิผลของ WISE Model ในการจัดการธุรกิจ
7. ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลกระทบระยะยาวของการใช้ WISE Model ในการสร้างความยั่งยืนในองค์กร” โดยศึกษาผลกระทบของ WISE Model ต่อความยั่งยืนทางธุรกิจในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
8. ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบประสิทธิผลของ WISE Model กับแนวคิดการบริหารจัดการแบบดั้งเดิม” โดยวิเคราะห์ความแตกต่างในผลลัพธ์ระหว่างการใช้ WISE Model และการใช้กรอบแนวคิดบริหารจัดการแบบดั้งเดิม เช่น SWOT หรือ PDCA
9. ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้ WISE Model ในการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดในอุตสาหกรรมค้าปลีก” โดยศึกษาว่า WISE Model สามารถช่วยธุรกิจค้าปลีกปรับตัวและสร้างกลยุทธ์การตลาดที่ตอบโจทย์ผู้บริโภคยุคใหม่ได้อย่างไร

10. ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างความยืดหยุ่นในองค์กรด้วย WISE Model: กรณีศึกษาธุรกิจในช่วงวิกฤตการณ์” โดยวิเคราะห์ว่า WISE Model สามารถช่วยองค์กรปรับตัวและสร้างความยืดหยุ่นในสถานการณ์วิกฤต เช่น การระบาดของ COVID-19 หรือความเปลี่ยนแปลงในตลาด

บรรณานุกรม

- นรชัย ณ วิเชียร และคณะ. (2562). อริยสัจ 4 กับการพัฒนาองค์กร. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนบุรี*, 13(1), 165-174.
- พงศ์นคร โกษากรณ์. (2567). การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการโครงการลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐ. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 7(3), 170-184.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2541). *ประโยชน์สูงสุดของชีวิต*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 32). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พลีธัมม.
- _____. (2557). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 37). กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัชดา กาญจนโรจน์ และคณะ. (2565). แบบจำลองผลการดำเนินงานทางธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ภาคการผลิตของประเทศไทย. *วารสารเศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการ*, 9(1), 127-142.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2541). *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา.
- สุทธาพัฒน์ อมรเรืองตระกูล และคณะ. (2564). การจัดการธุรกิจที่ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจร้านค้าแฟรนไชส์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร. *วารสารการอาชีวศึกษาภาคกลาง*, 5(1), 1-10.
- สุวิมล มธุรส. (2563). ปัจจัยความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย. *คู่มือนิพนธ์บริหารธุรกิจดุสิตบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรังสิต.
- อาชวัน อัครนิก และปานิสรา เปี่ยมกุดา. (2563). แนวทางแก้ปัญหาในองค์กร SME ในสังคมไทยตามแนวอริยสัจ 4. *วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 4(2), 106-123.
- อาภรณ์ ภูวพิทยพันธุ์. (2551). *กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ : เอชอาร์ เซ็นเตอร์.
- อุทัย ยอดคงดี. (2553). ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศองค์การกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานสอนของครูโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 3. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี*, 4(8), 81-82.